

Glasmosaikker i Sainte-Chapelle i Paris

AF SYLVIE CLAVEL

Sylvie Clavel (f. 1944) er universitetsuddannet i samfundsvidenskab fra Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (EHESS), Paris og har efterfølgende gennemført videregående studier i socialpsykologi. Direktør for arkitekthøjskolerne Ecoles Nationales

Supérieures d'Architecture UP2, Paris-Villemin, Paris-Tolbiac, Versailles 1976-2000. Kulturministerens rådgiver for arkitektur, kulturarv og arkæologi 2000-2002. I dag direktør for Sainte-Chapelle, Conciergeriet og Notre Dame-kirkens tårne i Paris.

Senest om fem år vil publikum igen kunne betages af symfonier af helt rene farver udspillet gennem dagslys – og ærkeenglen Michael vil igen kunne nyde synet over Paris' tage. Det sker, når det mere end 750 år gamle Sainte-Chapelle midt i den franske hovedstad kan fremvise det færdige resultat af et omfattende program for restaurering af den sidste halvdel af kapellets fantastiske glasmosaikvinduer og genopsætningen af St. Michael på kapellets tag. Restaureringen varetages af den franske kulturarvsstyrelse (Centre des Monuments Nationaux) og finansieres for halvdelens vedkommende af VILLUM FONDEN, som i 2007 donerede Euro 5.000.000 til projektet.

Bevaring og tilgængelighed

Siden Frankrig vedtog loven fra 1913 om bevaring af historiske mindesmærker, der er klassificeret eller registreret som kulturarv, har vedligeholdelse, restaurering og de tilhørende omkostninger været et stigende problem for den franske stat. Det skyldes, at to modsatrettede hensyn skal varetages samtidig: Dels at sikre bevaring af kulturarven af hensyn til de kommende generationer, dels at skabe adgang for alle i dag til kulturarven, hvilket imidlertid ofte også medfører en forøget nedbrydning.

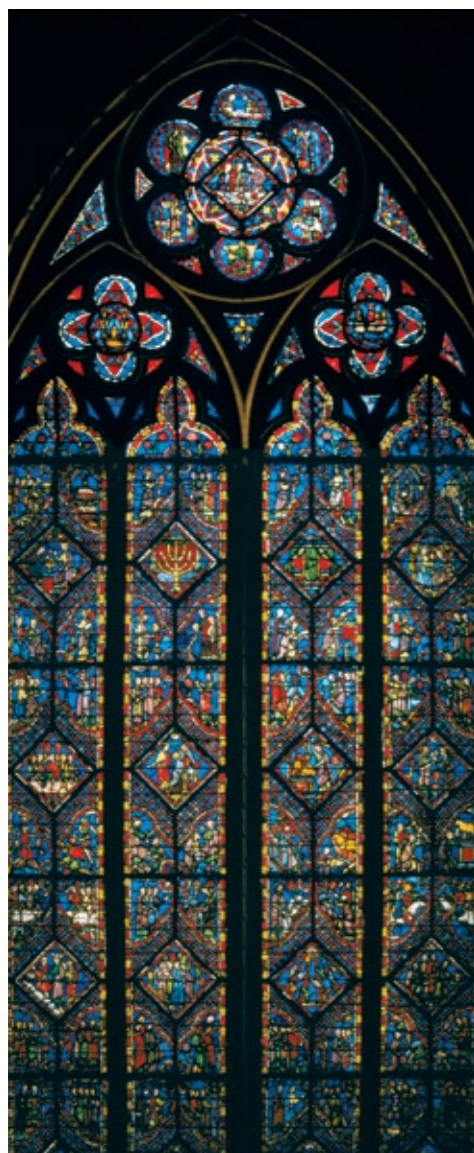
Det gælder i særlig grad for Sainte-Chapelle, der er et stort parisk mindesmærke, symbol for middelalderens kristne samfund, og som med Conciergeriet vidner om det første kongepalads på Ile de la Cité i et velbevaret område af hovedstaden, der er klassificeret på UNESCO's liste over verdens kulturarv. Da Sainte-Chapelle tiltrækker ca. 800.000 besøgende om året, hvoraf ca. 80 % er udlændinge, udfordrer den os i særlig grad til at varetage begge hensyn.

Bevaringsproblematikken har stået centralt i kirkens historie lige siden dens oprindelse. Ludvig den 9., senere kaldt Den Hellige, lod kirken opføre for at opbevare relikvierne af Kristi lidelseshistorie, som han havde købt af den ny frankiske kejser af Orienten Beaudoin den Anden. Sainte-Chapelle blev bygget på mindre end syv år. Den formodede arkitekt, Pierre de Montreuil, reducerede murværket og byggede kæmpe muråbninger. De skulle udfyldes af 15 store glasmalede kirkeruder, der afbildede Det Gamle og Det Ny Testamente. Han forstærkede stenene med jern og benyttede lette hvælvinger, der ved at overføre vægten på de ydre støttepiller gjorde det muligt for ham at konstruere et stort og højt kirkeskib med fire åbninger. Han skabte således en helhed, der gav udseende af stor lethed, hvor murfladerne forsvandt til fordel for glasmalede kirkeruder, også kaldt lysfangere.

Bygningsværket var, som man forstår, skrøbeligt. Velvidende om dette etablerede Kong Ludvig den 9. et glarmesterhverv forud for sit 7. korstog, og dette var for samtiden

Ærkeenglen Sankt Michael på taget af Sainte-Chapelle med udsigt til Notre-Dames tårne i Paris. Englen blev udført i det 19. århundrede af Adolphe-Victor Geoffroy-Déchaume og er placeret på toppen af bygningen på højde med apsissen. Englen drejer rundt om sig selv ved hjælp af et mekanisk urværk. Statuen skal renses og vil blive genanbragt på toppen af Sainte-Chapelle, når rotationsystemet er blevet istandsat. Foto: Michel Setboun © CMN, Paris

Glasmosaikvinduerne i Sainte-Chapelle, der ofte kaldes "Lysets Bibel", skildrer hændelser fra Det Gamle og Det Ny Testamente. Den glasmalede kirkerude, der gengiver jødernes flugt fra Egypten, er placeret ved den nordlige døråbning. Den indgår i det aktuelle restaureringsarbejde og skal ligesom næsten alle de andre kirkevinduer i det øvre kapel læses nedefra og op og fra venstre mod højre på hvert plan. Foto: Bernard Acloque © CMN, Paris

noget helt bemærkelsesværdigt. Kannikkerne skulle sørge for kirkerudernes bevaring. Dette ansvar, der skulle omfatte bevaring, men også en del nyskabelse, gjorde det muligt at bevare helheden indtil Den Franske Revolution i 1789. Med andre ord havde bygherren lige fra udførelsen af bygningsværket indført vilkårene for dets vedligeholdelse. Igennem århundrederne blev bygningsværket ændret ved tilbygning eller istandsættelser (sakristiet, den ydre trappe, spiret m.m.) og sommetider også ved nedrivninger. Verdsliggørelsen af Sainte-Chapelle i 1793 efter Revolutionen og omdannelse af det øvre kapel (1803-1837) til arkiver gav anledning til nyindretning og til nedlæggelse af kirkerudernes nedre del. Men det var først fra 1837, at Sainte-Chapelles første store restaureringsprojekt tog form. Det skete under heftige diskussioner, som i dag er spændende læsning, fordi de afspejler spørgsmål vedrørende tilbageførelse til den oprindelige form, som igen er aktuelle med den nuværende istandsættelse af de glasmalede kirkeruder. Dette store restaureringsarbejde blev udført af arkitekterne Duban og Lassus, der ikke altid holdt sig til den oprindelige form, men indførte deres tidsalders stilarter og udsmykning.

Restaureringen i dag

Det er nemlig denne situation, som Alain-Charles Perrot, ACMH (chefarkitekt for historiske mindesmærker), konfronteres med i dag. Arkitekten har fået til opgave af staten at fortsætte restaureringen af de malede glasmosaikruder, der blev påbegyndt for mere end tredive år siden på sydsiden af Sainte-Chapelle. Han skulle tage stilling til den tiltagende forværring af de glasmalede kirkeruder og deres lyseffekter, som skyldtes både den udefra kommende forurening og støv fra naturen og industrien og en indvendig kondens pga. de mange besøgende. Han besluttede at prioritere en forebyggende bevarelse og foreslog staten, der godkendte hans valg, at beklæde mosaikvinduerne på ydersiden med termoformet glas for at løse problemet med kondensens skadevirkninger.

Tre ud af de fire store glasmalerier i kirkeskibet og tre i apsissen vil blive istandsat takket være støtten fra VILLUM FONDEN. Glasmalerierne kan ses til højre på dette billede. Foto: David Bordes © CMN, Paris

De forskellige istandsatte glasmosaikker sættes på plads igen for at genskabe det oprindelige billede og blyindfattes på restaureringsværkstederne. Foto: © Vitrail France

Så snart man har fjernet de oprindelige jernsprosser fra vinduespanelerne og har undersøgt forringelserne, skal glarmesteren undersøge og datere glassene. Han bevarer vinduesglas fra det 13. århundrede, selvom de er meget ødelagte eller har en forkert farve. De andre vinduer istandsættes eller udskiftes. Hvis glasvinduernes tegning er forsvundet, skal der laves en ny tegning, ikke på de originale glasvinduer, men i stedet på nye dobbeltruder. Øverst til venstre: Rudens aktuelle tilstand. Øverst til højre: Studie af personernes ansigts-træk. Nederst til venstre: Gamle glasvinduer blyindfattes igen. Nederst til højre: Resultatet. Foto: © Vitrail France

Kirkerudernes tilstand havde allerede været genstand for vidtgående videnskabelige undersøgelser, som blev foretaget af et hold primært fra forskningsrådet CNRS. Omhyggelige forudgående tekniske studier blev udført, og resultatet for glasmaleri 101 blev testet igennem et år af et hold italienske forskere. Samme teknik blev i 2007-08 anvendt til restaurering af det midterste glasmaleri "Kristi lidelseshistorie" og vil blive genoptaget ved restaureringen af nordsidens store kirkeruder.

Istandsættelsen er en svær proces. Samtidig med at seværdigheden er åben for publikum, skal der indrettes en tildækket og vandtæt byggeplads i det øvre kapel. Herefter skal glaseruderne afmonteres, hvilket er et vanskeligt arbejde pga. de ornamenterede stens, jernsprossernes og blyindfatningernes skrøbelige tilstand. Dernæst er det nødvendigt at overføre alle delene til et specialværksted for glasmosaikruder. Et infrarødt kamera skal aflæse tegningen igennem et 'fossilagtigt' støvlag for at kunne bevare den fuldstændigt i afrensingsprocessen. Det er også nødvendigt at fjerne en lak, der blev påført i 1945 for at beskytte mod bombardementernes tilsmudsning, og som har gjort glasmosaikkerne sorte. Endelig skal blyindfatninger, jernsprosser og de ornamenterede sten restaureres. Disse restaureringsfaser er meget vanskelige og udføres af førende specialister under chefarkitektens ledelse og under kontrol af Conservation des Monuments historiques (Bevarelse af historiske mindesmærker).

Arbejdets komplicerede karakter og de høje omkostninger har kunnet medføre, at der sommetider gik mange år mellem hver istandsættelse. Det skyldtes ikke mangel på interesse, men disse projekter konkurrerede på statens budget med alle andre arbejder på de store parisiske mindesmærker, der var lige så vigtige i forhold til kulturarven – som fx Notre-Dame de Paris, der konstant er under istandsættelse.

Nye muligheder

Vi kunne således have ventet endnu mange år på fuld-

førelsen af restaureringsarbejdet på de tre glasmosaikvinduer i apsissen ("Dommernes bog og scener fra den profetiske cyklus", "Esajas' bog" og "Evangelisten Johannes"). Restaureringen med termoformet beklædning var tilrettelagt, men vi manglede de økonomiske midler. Det samme gælder fuldførelsen af de store glasmosaikvinduer på nordsiden, der afbilder Det Gamle Testamente. Vi frygtede også, at der med tilrettelæggelsens langsomhed skulle tilføjes nye tekniske data, der ville medføre flere frister for yderligere studier!

To sammenfaldende begivenheder har dog ændret billedet. Først og fremmest opstod der en ny situation med Centre des Monuments Nationaux (Center for nationale mindesmærker), der er blevet sin egen bygherre og nu kan definere sine prioriteringer uden konkurrence fra statens øvrige restaureringsprojekter. Men dette var ikke tilstrækkeligt til at kunne klare en hurtig restaurering af halvdel af glasmalerierne i Sainte-Chapelle, der beløber sig til 10 millioner euro. Den anden afgørende begivenhed blev donationen fra VILLUM FONDEN med en støtte på 5 millioner euro svarende til 50 % af restaureringsarbejdet over maksimum fem år.

Centre des Monuments nationaux, hele det begejstrede hold fra Sainte-Chapelle, der hver dag lever i lysets rytme og lysindfaldet fra de fantastiske glasmosaikvinduer, samt arkitekter, konservatorer, historikere og statens tjenesteafdelinger, er derfor henrykte for underskriften af partnerskabsaftalen mellem på lige fod CMN og VILLUM FONDEN: På blot fem år vil anden del af det restaureringsarbejde blive udført, som blev påbegyndt i 1970.

Vi er meget taknemmelige over, at VILLUM FONDEN både har påtaget sig en del af finansieringsbyrden og har accelereret processen, så det fra 2014 bliver muligt for en hel generation af kulturbegærlige og besøgende fra hele verden at kunne beundre de nyistandsatte glasmosaikvinduer i Sainte-Chapelle.

Donationsaftalen om istandsættelse af glasmosaikvinduerne i Sainte-Chapelle er indgået mellem VILLUM FONDEN, Centre des Monuments Nationaux (Center for nationale mindesmærker) og det franske ministerium for kultur og kommunikation. Den blev underskrevet den 19. juni 2008. Donationsaftalen omhandler istandsættelse af 7 glasmalede vinduer. For denne støtte, der viser et stort engagement i renovationsprojekter og projekter til beskyttelse af den historiske, arkitektoniske og nutidige franske kulturarv, har VILLUM FONDEN modtaget ærestitel af 'Stormæcen' for det franske kulturministerium. Fra venstre til højre ses Michel Langrand, formand for VILLUM FONDEN, Christine Albanel, fransk minister for kultur og kommunikation, Kjeld Juel Petersen, direktør for VILLUM FONDENs og VILLUM FONDENs fælles sekretariat samt Isabelle Lemesle, direktør for Centre des Monuments Nationaux. Foto: © Didier Plowly - MCC